

SOCIONOMENS

Forsknings- supplement

I Socionomens Forskningssupplement publicerar vi vetenskapliga texter från forskare över hela landet. Bedömningen följer de internationella regler som gäller för vetenskapliga tidskrifter inom det samhällsvetenskapliga området.

REDAKTÖR: HANS SWÄRD

SOCIONOMENS

Forsknings- supplement

REDAKTION

Redaktör
Hans Swärd
046-222 94 15
hans.sward@soch.lu.se

CHEFREDAKTÖR/ANSVARIG UTGIVARE

Lena Engelmark
08-617 44 37
lena.engelmark@akademssr.se

KONTAKT

Telefon, växel
08-617 44 00
Telefax
08-617 44 40
Adress
Box 12800
112 96 Stockholm

www.socionomen.nu

Tidigare Forskningssupplement hittar
du på Socionomens hemsida
www.socionomen.nu

Senaste Forskningssupplementet
publicerades i nr 6/2013.

Innehåll

Forskning om valårets frågor *av Hans Swärd*

Du och jag får se till att de viktiga valfrågorna kommer upp på
dagordningen, inte minst genom sociala medier.

Samverkansråd inom det psykiatriska fältet - Gynnande och gränsande - *av Linda Mossberg, Gunilla Cruce, Monica Nordström*

Den psykiatriska vården: Hur ser samverkan ut i praktiken? Hur
organiseras den och vilken funktion har strategisk samverkan?

Lekmän inom den sociala barnavården *av Staffan Höjer, Anders Liljegren och Torbjörn Forkby*

Författarna har vänt sig med enkäter till lekmän i olika
kommuntyper i Sverige och ställt frågor.

»Forskning om valårets frågor«

Under supervalåret 2014 behövs forskningen. Bakom aktuella områden som skola, vård, arbetslöshet och utanförskap finns orsakssamband som forskningen kan berätta mer om. Kunskapen är nödvändig för att vi ska komma närmare en lösning. Följ Socionomen under valåret 2014: Forskningen är ständigt närvarande.

Forskning behövs för att problematisera verkligheten, förstå bakgrunden till de sociala problem som uppstår i en allt mer globaliserad värld där människor rör sig över gränserna på flykt från orättvisor och förtryck.

Forskning behövs också för att fånga upp generella utvecklingstendenser i samhället och för att beskriva den oro och de upplevelser som finns hos grupper som befinner sig längst ner på samhällsstegen och har svårt att göra sin röst hörd. Ska yrkesgrupper inom det sociala området kunna arbeta förändringsinriktat krävs dels kritisk granskning av verksamheter, dels möjligheter att väga samman praktiskt och teoretiskt tillägnad professionell kompetens med aktuella forskningsresultat och kunskaper från civilsamhällets organisationer och brukare.

Men för att forskning ska kunna fylla sin uppgift måste den nå ut, bli läst, bli ifrågasatt och diskuterad. Därför måste det finnas publikationer för socialarbetare, socialchefer och andra högre tjänstemän, politiker, centrala myndighetsföreträdare, representanter för frivilligorganisationer och brukare.

Det är inte helt lätt att nå ut till dessa grupper i dag. Mycket av den svenska forskningen publiceras i ett växande antal internationella tidskrifter och vissa forskningsråd har blivit njuggare i sin inställning till

att ge stöd till svenskspråkiga tidskrifter. Därför är det glädjande att så många forskare vill publicera sina forskningsresultat i Socionomens forskningssupplement just för att nå ut med sin forskning till ett stort yrkesfält, till dem som verkar för att människor ska få ett anständigt liv i dagens samhälle.

I år är det valår. Av medierna har det utnämnts till supervalåret 2014. Skolan, vården, arbetslösheten och utanförskapet väntas bli viktiga frågor. I dessa ämnen ryms brännande sociala frågor som många socialarbetare och kommunalpolitiker kommer i kontakt med i sina närområden.

Vi hoppas under valåret kunna presentera forskning som tillför kunskaper om dessa frågor. Förhoppningsvis lyfts de fram och diskuteras. Annars får du och jag se till att de kommer upp på dagordningen, inte minst genom sociala medier som sannolikt kommer att få större betydelse än i tidigare val.

Väl mött!

Hans Swärd
Redaktör

Samverkansråd inom det psykiatriska fältet

- GYNNANDE OCH GRÄNSANDE -

Här studeras samverkan, där tjänstemän från skilda verksamheter på en strategisk position med ansvar och befogenheter samt brukare ingår i samverkansråd. Samverkan har länge varit det arbetssätt som förespråkats för en sammanhängande vård inom psykiatrin. Forskning kring den operativa samverkan mellan personalgrupper har inte visat entydigt goda resultat. Därför är det särskilt angeläget att uppmärksamma den strategiska samverkan.

LINDA MOSSBERG

TITEL: Doktorand vid Institutionen för Socialt Arbete, Göteborgs universitet.

Samverkan för tankarna till ömsesidighet, tillit och konsensus men samverkan medför även motsättningar, misstänksamhet och konflikt. Denna artikel fokuserar på strategiska samverkansråd inom det psykiatriska fältet. Syftet är att öka kunskaperna om företeelsen samverkan, hur samverkan organiseras samt hur involverade aktörer interagerar med varandra.

BAKGRUND

Liksom i många andra länder har det svenska psykiatriska fältet genomgått omfattande förändringar med inriktning mot samhällsbaserad vård och omsorg för personer med psykiska funktionsnedsättningar. Stödet till dessa personer ges idag i öppna former med flera olika verksamheter involverade och med ett brett utbud av insatser samtidigt som de medicinska insatserna har specialiserats (Lindqvist 1998). Samverkan inom det psykiatriska fältet lagstodgades redan 1982 och i början av 2000-talet förtydligades lagtexten vid flera tillfällen (se SOL 5 kap 8a§ och HSL 8a§). I och med detta har en stor del av ansvaret flyttats från landstingen till kommunerna. Socialtjänsten och öppenpsykiatrin är de två stora aktörerna, vilka historiskt varit

under starkast tryck att samverka då de i den dagliga verksamheten är beroende av varandra. Kraven på samverkan har medfört att den ständigt aktuella ansvarsfördelningen dem emellan har intensifierats (Markström 2003; Meeuwisse, Sunesson et al. 2005; Hörnemalm 2008; Johansson 1997; Hjern 2007; Provan, Fish et al. 2007).

Samverkan har blivit ett mantra inom de svenska välfärdsorganisationerna (se SOU 2000:114; SOU 2004:68). Den positiva normen knuten till samverkan är tydlig och uppmuntras samstämmigt av myndigheter, professionella och brukare. Samverkan ses om inte som den enda, så i alla fall som den bästa lösningen för en helhetssyn och för att tillhandahålla en god vård och omsorg till personer med psykisk funktionsnedsättning. Betydelsen av att samverkansråd utvecklas och att brukare involveras framhålls och en ökad samverkan har också skett (SOU 2006:100). Trots detta har inte behandlings- och stödinsatserna bildat en samverkande helhet utifrån behoven hos personer med psykiska funktionsnedsättningar (Socialstyrelsen 2005). Inte heller har forskningen funnit belägg för att samverkan är av godo för brukarna (Danermark och Kullberg 1999;

Markström 2003; Axelsson och Bihari Axelsson 2007b; Jensen och Kuosmanen 2008).

Samverkan äger rum på operativ nivå, exempelvis i form av team, och på strategisk nivå, bland annat genom samverkansråd mellan berörda verksamheter. Den operativa samverkan har studerats i flertalet studier, vilka ofta påvisat den strategiska samverkans betydelse för ett lyckat operativt arbete (Huxham och Vangen 2000; Willumsen 2006; Lindqvist, Hanberger et al. 2008; Andersson, Ahgren et al. 2011). Den strategiska samverkansforskningen är dock fortfarande mycket begränsad. Hur samverkan på strategisk nivå sker och vad den innebär är således en öppen fråga.

Willumsen (2006) påvisar betydelsen av strategisk samverkan i en norsk studie kring ledarskap för LVU- eller HVB-boenden. Informanterna uppgav att de enligt lag var tvungna att samverka, att en fungerande verksamhet krävde detta samt att ledarskap och professionell teamsamverkan var sammanlänkade. Att upprätthålla och underlätta samverkan var därmed en del av ledarskapet (se även Huxham och Vangen 2000; Hill och Hupe 2002). Holmberg och Rudenstam (2010) fann att ledningen ansåg att samverkan mellan sjukvård, socialtjänst, försäkringskassa och arbetsförmedling var positiv i sig själv och den operativa personalen menade att det strukturerade "pratet" under mötena var meningsfullt och gav en känsla av att ha åstadkommit något.

Hörnemalm (2008) visar att deltagare som formar en samverkan i samsyn får en stabilare, gemensam grund. I en studie visar Nylén (2007) att tillit och konsensus mellan deltagarna ger starkare nätverk och en effektivare samverkan. Andra forskare har kritiserat tanken om samverkan som en universallösning och poängterat att då samverkan medför stora ansträngningar bör man bara gå in i samverkan då man absolut behöver det (Huxham & Vangen 2005; Meads och Ashcroft 2005).

Inom det psykiatriska fältet krävs förutom samverkan mellan kommun och landsting även samverkan med brukarorganisationer, försäkringskassa, arbetsförmedling, utbildningsinstitutioner och kriminalvård för att

personens hela livssituation skall kunna bemötas (SOU 2006:100). Hur samverkan mellan dessa utformas styrs av normativa strömningar i det omgivande samhället (Abrahamsson och Andersen 2000; Löfström 2010a). Nationell psykiatrisamordning förordar nätverk framför tydligare ansvarsfördelning för att åstadkomma ett gemensamt ansvarstagande för den enskilde (SOU 2006:100). Att bygga nätverk är med andra ord ett medel för att stimulera samverkan mellan berörda verksamheter, samtidigt som det används för att sprida kunskap och utbyta erfarenheter (Lindqvist, Hanberger et al. 2008).

SYFTE

Artikelns övergripande syfte är att bidra med ökade kunskaper om fenomenet samverkan på strategisk nivå, genom att undersöka hur den organiseras samt hur aktörer som representerar skilda verksamheter interagerar i avsikt att samarbeta och samordna sig. Mer specifikt studeras följande frågor:

- Hur organiseras strategisk samverkan inom det psykiatriska fältet?
- Hur sker samarbete och samordning i strategisk samverkan?
- Vilken funktion har strategisk samverkan?

TEORETISK RAM

Ett ömsesidigt beroende för ett väl fungerande arbete ligger till grund för all samverkan, vilket är av särskild betydelse inom det psykiatriska fältet (Johansson 1997). Att samverka står som symbol och garant för att samhälleliga förväntningar på att människobehandlande organisationer utför ett gott arbete uppfylls, vilket ger samverkande verksamheter *legitimitet* (Hörnemalm 2008). Varje aktör tolkar dock samverkansvillkoren utifrån sin verksamhets perspektiv, vilket innebär att kunskap om och respekt för andra aktörers perspektiv är av vikt då man samverkar (Hjern 2007).

Deltagarna i samverkan har att förhålla sig till organisatoriska gränser, både i meningen att *bevaka* den egna verksamhetens *gränser* och att *överskrida dem* (Grape 2006). I detta krävs att relationer mellan både den

GUNILLA CRUCE

TITEL: Socionom

BAKGRUND: Disputerade i november 2008 med en avhandling om missbruk hos personer med svår psykisk sjukdom. Hon forskar vid Vårdalinstitutet.

MONICA NORDSTRÖM

TITEL: Docent och universitetslektor, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

gränsbevakande

gränsöverskridare

Illustration: Christoffer Pettersson

samverkande och den egna organisationen upprätthålls. Deltagarna strävar å ena sidan efter autonomi gentemot andra verksamheter, vilket innebär att de samverkande bevakar den egna organisationens värderingar och kultur (Provan, Fish et al. 2007). Å andra sidan krävs ömsesidig anpassning och därmed uppkommer en likformighet mellan organisationerna (DiMaggio och Powell 1983). Detta innebär att spänningar uppstår – individen har en dubbel roll i att tillgodose både samverkansgruppens och den egna organisationens behov (Ahrne 1990; Johansson 1997; Thomson och Perry 2006; Hörnemalm 2008).

Det i praktiken rådande synsättet att samverkan alltid är av godo för brukaren och forskningens betoning på tillit och respekt bidrar till att samverkande parter strävar efter konsensus. Det normativa trycket att samverka innebär också att samverkan i sig ger legitimitet åt de verksamheter som ingår (Hörnemalm 2008; DiMaggio och Powell 1983). Det betyder att deltagarna måste balansera konflikter som kan uppstå i gränsdragningarna mot den konsensus som är nödvändig för att samverkan ska kunna fortgå (Nylén 2007; Mandell och Keast 2008). En konsekvens av detta kan bli att motsättningar och skillnader i grundläggande värderingar samt verksamhetens ibland oförenliga mål förblir outtalade och att potentiella konflikter undantrycks.

I sin enklaste form definieras samverkan som att arbeta tillsammans mot ett bestämt mål (Meads och Ashcroft 2005; Dychawy

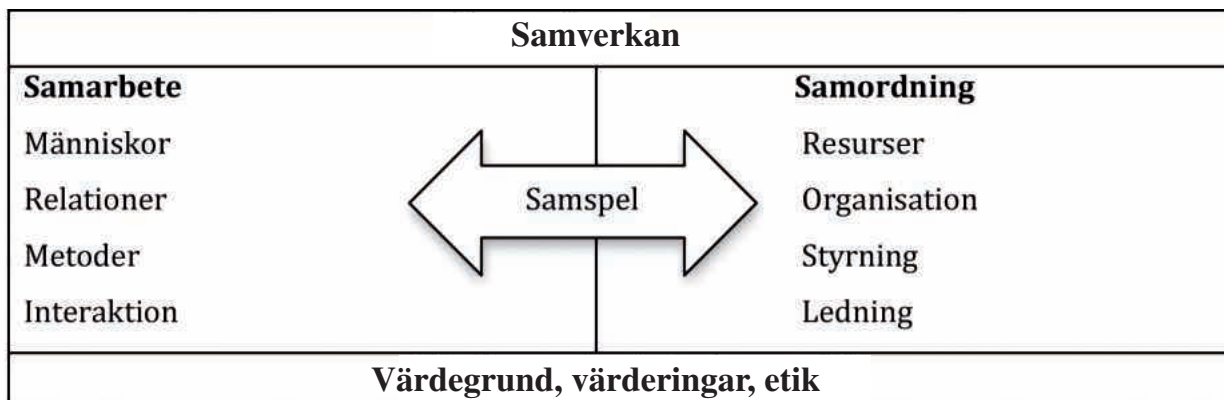
Rosner 2010). Samverkan används ofta som ett paraplybegrepp innefattande närliggande begrepp som samordning och samarbete (se Leutz 1999; Hörnemalm 2008). Dessa begrepp används också som olika grader av samverkan (Lindberg 2009) på en skala från konsultation via samordning till samverkan och integration (Westrin 1986).

Modellen nedan är som alla modeller en förenkling, men vi menar att den kan vara ett stöd i analys av samverkan som fenomen. Vi har här valt att se samverkan som en arena där processer som samarbete, samordning och samspel sker. I nedanstående figur åskådliggörs vilka aspekter som berörs.

När aktörer går samman skapas nätverk – en social situation där deltagarna bildar relationer (Borell och Johansson 1996; Mitchell 1969; 2012). Deltagare har med sig värdegrunder, värderingar och etik utifrån sin organisation och profession på samverkansarenan.

En av uppgifterna på samverkansarenan är *samordning*, dvs. att fördela och koordinera arbetsuppgifter samt att kommunicera för att göra detta möjligt (Abrahamsson och Andersen 2000; Håkansson och Isidorsson 2006). Samordna kräver *samarbete* – interaktion mellan människor (Warren 1967; DiMaggio och Powell 1983; Hjelte 2005). Det finns även ett samspel mellan skeenden i samarbete och samordning. I detta finns en maktkamp mellan aktörer från olika organisationer kring vems synsätt och regelverk som ska vara rådande (Huxham och Vangen 2000; Hörnemalm 2008; Jensen och Kuosmanen

FIGUR 1: SAMVERKANSMODELL (SOCIALSTYRELSEN 2008 S 31)

2008). Hörnemalm (2008), liksom Mandell och Keast (2008), menar att hur samverkan fungerar lämpligast studeras genom aktörernas egna uppfattningar särskilt om avsikten är att belysa dolda eller oavsiktliga effekter.

METOD

Denna artikel är en av flera som kommer att presenteras inom ramen för studien Strategisk samverkan (www.Vardalinstitutet.net). Studien innefattar såväl kvantitativa data som kvalitativt material, detta för att fånga fenomenet samverkan genom det empiriska exemplet samverkansråd.

DESIGN OCH URVAL

Urvalskriterier var att råden skulle behandla allmänpsykiatriska frågor och att flera verksamheter med olika huvudmannaskap samt brukare skulle vara representerade. Vidare skulle de deltagande ledamöterna ha en strategisk position i sin hemverksamhet, med ansvar och befogenheter att fatta och genomföra beslut.

Nyckelpersoner i tre regioner från norra till södra Sverige kontaktades för tillträde till fältet. Dessa kontaktade i sin tur ordförandena i råden vilka informerade ledamöterna. Därefter informerades om studien vid ett rådsmöte. Samtliga åtta tillfrågade råd tackade ja. Studien pågick mellan 2008 och 2011 då rådets möten observerades under ett års tid. I anslutning till observationerna besvarade ledamöterna en enkät för att senare intervjuas enskilt.

MATERIAL

Samtliga samverkansråd hade representanter från socialtjänsten, socialpsykiatri och den psykiatriska vården och de hade en relativt lång historia. Bland råden var såväl glesbygd, mellanstora städer som storstad representerade. De skilde sig åt i huruvida de hade en processledare, dvs. en person med ansvar för att driva rådet och dess arbete, i antalet representerade kommuner och verksamheter samt om rådet var en del av en samverkanshierarki med över- och/eller underråd. Sammanlagt ingick 18 kommuner i de 8 regionerna. I hela materialet var ledamöterna fördelade på följande huvudmän: kommun 53 %, landsting 32 %,

statliga verk 8 %, brukarorganisationer 4 % och privata entreprenörer 3 %. Av deltagarna var 47 kvinnor och 26 män. Vidare var 41 chefer, 10 samordnare, 19 personal och 3 brukare.

Totalt 38 möten om två till sex timmar *observerades*. 72 *intervjuer* genomfördes, vilket gav ett bortfall på sju ledamöter. Intervjuerna var tematiskt strukturerade utifrån ledamöternas situation, intern och extern samverkan, implementering, beslut och styrning. Samtliga möten liksom intervjuerna spelades in och transkriberades. 66 ledamöter besvarade *enkäten* med sammanlagt 35 frågor kring sociodemografiska data, rådets struktur och innehåll, implementering av beslut samt bedömning av samverkan kring personer med psykiska funktionsnedsättningar. Bortfallet på tretton ledamöter kunde justeras då vissa deltagare enbart blev intervjuade utan att lämna in enkäten. Sju enkäter kompletterades utifrån intervjuer, dessa fick dock ett stort internt bortfall.

ANALYS

Kvantitativa data registrerades och bearbetades i SPSS, i huvudsak i form av frekvensanalyser. Analyserna gav en bild av rådets kontext och samlade svaren på öppna frågor i enkäten (Greasley 2008). För att uppnå en högre reliabilitet bearbetades det kvalitativa materialet i ett första skede av samtliga involverade forskare (Kvale 1997). Genom att läsa igenom och lyssna på varsin del gjordes en tematisk grovanalys av observationer och intervjuer. Grovanalysen gav följande teman: uppdragen/frågor, rollen/rollerna, samordning kring frågor/uppgifter, nyttan av samordning/samverkan samt beslut och beslutsprocess. Dessa matades in i materialhanteringsprogrammet NVivo där materialet kunde bearbetas vidare utifrån artikelns syfte, vilket innebar att analysen gick från att vara förhållandevis öppen till att bli mer fokuserad (Yin 2003; Silverman 2006).

I resultatdelen presenteras de uppkomna temana; sammansättning, ämnen, aktörer, interaktion samt funktion genom modellens begrepp (figur 1). Resultaten analyserades och tolkades sedan med hjälp av teori och tidigare forskning.

Metoderna belyser olika delar av fenomenet samverkan; i direkt interaktion genom observationerna, i reflektion i intervjuerna och i mer anonym kontext genom enkäterna. Det ska

framhållas att varken de analytiska redskapen eller de empiriska temana är uteslutande varandra utan de är överlappande.

Deltagarna informerades skriftligen och muntligen kring studien och lämnade informerat samtycke (Helsingforsdeklarationen, WMA 2008). Materialet har behandlats konfidentiellt och enbart av involverade forskare. Någon etisk prövning har inte skett.

RESULTAT

Genomgående talade informanterna om samverkan som något gott och nödvändigt för en fungerande verksamhet. Empirin visade även att rådets syfte var oklart för många ledamöter. De åtta råden skilde sig åt vad gäller struktur, arbetssätt och arbetsuppgifter men det fanns också tydliga likheter. Följande resultatpresentation innefattar ledamöterna i samtliga råd, ingen jämförelse mellan råden kommer att göras. Resultaten presenteras utifrån samordning, samarbete och samspel tillsammans med belysande citat vilka av anonymitetsskäl enbart kopplas till organisationstillhörighet.

SAMORDNING

Sammansättningen i råden vad gäller deltagare och verksamheter såg relativt olika ut. Gemensamt var dock att socialpsykiatri och öppenpsykiatri hade det mest frekventa deltagandet vid mötena. Dessa framstod också som centrala aktörer i såväl intervjuer som observationer och representerade något mer än tre fjärdedelar av ledamöterna. Trots premissen i urvalet att ledamöterna skulle ha befogenheter att fatta beslut i den egna verksamheten var det inte alltid fallet. Det hände att verksamheterna representerades av en lägre tjänsteman eller att hemverksamheten

var så organiserad att det inte var möjligt för alla chefer att delta (t.ex. primärvården).

Såväl under samverkansrådets möten som i intervjuerna framhöll ledamöterna vikten av att samtliga verksamheter deltog.

”Så att det måste vara, såvida det inte kommer något annat som säger emot det, så är det vårt mål att vårdcentralerna är representerade även fortsättningsvis”.

Ledamot från socialtjänsten, observation

För vissa verksamheter var deltagandet en självklarhet medan andra inte gav det samma prioritet. Därmed användes en stor del av mötestiden till att diskutera vilka som borde vara medlemmar, hur man skulle få dem att komma till möten alternativt stanna kvar samt hur de kunde bemötas. De två verksamheter som ofta var frånvarande och som i intervjuerna lyftes fram som särskilt viktiga var primärvården och brukarorganisationerna. Primärvården var representerad i samtliga råd men de deltog sällan. I såväl intervjuerna som observationerna framkom att man önskade ett närmare och bättre samarbete med dem, vilket även framkommer i citatet ovan. Ledamöterna från primärvården menade dock att det handlade om prioriteringar och att de hade svårt att komma ifrån.

Brukarorganisationer var representerade i fyra av de åtta råden. Synen på brukarorganisationernas deltagande var av normativ karaktär – de borde vara med. Flera av ledamöterna menade dock att det var problematiskt med brukare i råden och att brukarmedverkan var lämpligare på operativ nivå. Brukarorganisationernas ledamöter påpekade däremot att det var bra att de fått möjlighet till inflytande.

»Genomgående talade informanterna om samverkan som något gott.«

Illustration: Christoffer Pettersson

Arbetsförmedlingen deltog endast i ett råd och Försäkringskassan i två. I intervjuerna framkom skilda uppfattningar kring detta. Vissa ledamöter ansåg att det räckte med att dessa verksamheter kallades till råden för konsultation och andra att de var värdefulla deltagare i diskussionerna. I de råd där dessa var representerade såg de som sin uppgift att sprida kunskap om sin verksamhet.

Samordningen skedde oftast genom bildande av arbetsgrupper, genom att slå samman medel man fått för vissa satsningar eller att besluta kring implementering i hemverksamheter. I arbetsgrupperna ingick ledamöterna själva eller personal från ledamöternas hemverksamheter där processledaren eller en av ledamöterna höll i gruppen och fördelade uppdrag mellan ledamöterna.

SAMARBETE

I intervjuer och observationer framkom interaktionen mellan ledamöterna i återkommande punkter som de behandlade på mötena. I de frågor som de i stort sett var överens om, grep de sig an uppdrag och kommunikerade öppet och informellt. Citatet nedan exemplifierar detta när ledamöterna talar om att de borde ha en uttalad målsättning med en gemensamt anordnad temadag. Här visas en konsensus kring samverkan som en positiv, nödvändig och gemensam angelägenhet. Dock preciseras inte målsättningen eller vilka processer som förväntas sättas igång.

(Ledamot, socialtjänst) *"Ja och det är vi väl alla överens om att vi vill ju att det ska leda vidare till någon form av processer. Som vi tar gemensamt ansvar för."*

(Processledare) *"Och där tänker jag ju också att jag menar där har vi ju dels samverkansgrupperna som också kan fortsätta diskussionen efter den här dagen och vi i [samverkansrådet] också. För det är ju klart på den dagen kommer man ju inte fram till någonting."*

(Ledamot, psykiatri) *"Nej."*

(Ledamot, socialtjänst) *"Nej men man startar en viktig process va."*

Främst ägnade ledamöterna mötestiden åt ämnen av det övergripande slaget där rådets syfte, ledamöter, organisering och uppgifter

diskuterades. Detta överensstämmer med enkätsvaren där den vanligaste diskussionsfrågan på rådets möten var samverkansformer (n:20 av 55) och den viktigaste frågan att diskutera var samverkan (n:26 av 52). Här ligger även att diskutera rådets organisering – hur uppdraget som ordförande och sekreterare fördelas, mandat för olika frågor etc. Vidare hanterade samverkansrådet ämnen på andra sätt, exempelvis genom att bolla frågor mellan nivåer i den egna verksamheten tills man i praktiken nådde ett beslut även om det inte dokumenterades. Det fanns även en informell uppföljning i att deltagarna kontrollerade varandra huruvida överenskommer följdes.

Från intervjuer och observationer framkom tre typer av uppdrag som ålåg samverkansråden. Det första var att genomföra *nationella och regionala beslut* såsom implementering av lagar, riktlinjer och policyer. Här diskuterades själva genomförandet mer än innehållet, då detta var ofrånkomliga uppgifter. Andra exempel var att fullfölja fattade beslut kring rutiner och författande av samverkansavtal. Avtal och rutiner behandlades ofta i arbetsgrupper. Ett andra uppdrag för samverkansråden var att behandla *frågor kring brukargruppen*. I de råd där personligt ombud var representerade hade de en stor roll i att konkretisera diskussionen kring bemötande och verksamheternas respektive ansvarsområden för brukarna. I de råd dessa inte var närvarande rådde en retorisk konsensus kring brukarnas bästa och en gemensam helhetssyn. Det tredje uppdraget var att starta, genomföra och följa upp *gemensamma projekt*. I detta ingick att besluta om vilka som skulle vara med och vilka som skulle finansiera uppdrag som psykiatris dag, utbildningar, utformande av verksamhetsplaner, samverkansavtal och rutinavvikelser. Projekten genomfördes på den operativa nivån.

SAMPEL

"Jaa, går lite kring gröten på nåt sätt. [...] Jag vet inte vad gröten är."

Ledamot från psykiatrin, intervju

Brister i samspelet mellan samarbete och samordning framkom då ledamöterna inte

var självklart överens. I citatet ovan frågar intervjuaren vad som diskuteras under mötena och ledamöten menar att vissa frågor undviks, men har svårt att precisera vilka. I intervjuer och observationer finns exempel på implicita strategier för att hantera vissa ämnen. Ledamöterna kunde undvika att föra fram frågor om ekonomi och begreppsdefinitioner på agendan eller hänvisa till en verksamhet som inte var närvarande. Känsliga eller besvärliga ämnen kunde även hänskjutas till en arbetsgrupp eller en enskild hemverksamhet genom tips och råd för hur detta kunde hanteras där. I andra fall glömdes ämnet helt enkelt bort, både i hemverksamheterna och i rådet.

I observationerna framkom hur ledamöterna hanterade gränsfrågor mellan sina verksamheter. Information från de delta-

gande verksamheterna, vilket i samtliga samverkansråd var en stående punkt på dagordningen, var en stor del i gränsdragningen. I intervjuerna framkom även att gränsdragningen bland annat skedde genom att bygga relationer och lära känna varandras verksamheter. Stöd, råd och tips som ledamöterna kunde komma med som svar på informationen var även en del av relationsbyggandet. Sammantaget gav detta vad ledamöterna kallade mer realistiska förväntningar, då de fick kunskap om de andra verksamheternas regler och var gränserna för deras ansvar och uppdrag gick.

I detta sammanhang påpekades i flertalet intervjuer samverkan som en norm det inte går att sätta sig emot. I citatet nedan menar en ledamot att rådet blir självuppfyllande: *"Vi rättfärdigar mycket för att vi har [samverkansrådet] men jag tror att det skulle finnas*

En ärlig chans till ett bättre liv

Det sägs att den som frågar ett barn alltid får ett ärligt svar. Men inte alla barn får chansen att bygga en trygg relation där de vågar säga sitt hjärtas mening. Även om förtroendet mellan barn- och vuxenvärlden kan vara skadat är det aldrig för sent. Tryggheten kan återuppbyggas med rätt förutsättningar. Vill du veta mer? Ring 0456- 229 41 eller besök www.grodbygarden.se

 Grödbygården
EN KUPAD HAND FÖR LIVET

Webbutbildningar!

Social dokumentation & fallprevention

Utbildningarna passar både som introduktion för nyanställda och för att utveckla kompetensen på er arbetsplats. Övningar och reflektioner är en röd tråd genom utbildningarna.

Social dokumentation

- Vad ska dokumenteras?
- Hur ska den utformas?
- Varför är den så viktig?

Minska risken för fall

- Risker för fall
- Din roll – arbeta strukturerat
- Förebygg – konkreta åtgärder

BESTÄLL
utbildningarna
och andra
publikationer via
www.nestorfou.se

Nestor
Forskning och utveckling för äldre

mycket mer /.../ som skulle behövas.”

Ledamot från socialpsykiatri, intervju

DISKUSSION

Resultaten visar att de strategiska samverkansråden skiljer sig i sammansättning, men har en gemensam bas i närvaron av socialtjänst, socialpsykiatri och psykiatri. Dock är just sammansättningen en återkommande diskussion som bottenar i den funktion samverkansråden har. Den strategiska samverkans funktion ligger i att upprätthålla legitimiteten för den egna verksamheten såväl som för samverkansrådet. Detta skedde genom nätverkande och därpå följande konsensus och konfliktundvikande. Vidare ses gynnande och gränsande faktorer i form av nätverksförmåner i informations- och kunskapsutbytet ledamöterna deltar i samt möjligheten att samtidigt bevaka och markera sin egen verksamhets gränser. Detta utvecklas nedan i termer av samverkansrådets legitimerande och nätverkande aspekter, de gynnande och gränsande sidorna samt hantering av konflikt och konsensus i samverkansråden.

LEGITIMERANDE OCH NÄTVERKANDE

Samverkansrådets sammansättning är ett svar på ett omgivningsberoende och ett sätt att följa med i omvärldens strömningar. Som visats i tidigare forskning befinner sig verksamheterna i en omgivning som är starkt uppmuntrande till samverkan, en omgivning man är starkt beroende av för legitimitet och fortsatt uppdragsförtroende (DiMaggio och Powell 1983; Hörnemalm 2008). Det är därför av stor vikt att följa omgivningens uppfattning kring vad som är ett effektivt och gott arbete (se bl.a. Danermark och Kullberg 1999; Markström 2003; Axelsson och Bihari Axelsson 2007a). Ur den synvinkeln fyller den återkommande diskussionen kring rådets sammansättning en funktion, att samordna sig med många verksamheter ger legitimitet. Det framkommer också i resultaten att om inte rådet lyckats attrahera samtliga verksamheter påverkar de ändå råden genom att mötestid upptas till att diskutera hur man skall få dem att delta och hur de skall bemötas. Att ha ”rätt” aktörer i råden ökar rådets legitimitet genom anpassning till det samhäl-

leliga trycket om samverkan inom psykiatri (DiMaggio och Powell 1983; Abrahamsson och Andersen 2000; Löfström 2010b).

Nationell psykiatrisamordning (SOU 2006:100) förordar nätverksarbete före samordnat ansvar. Samverkansråden uppfyller dessa rekommendationer mer än väl. De är en formaliserad arena för informellt nätverkande där det finns ett erkänt ömsesidigt beroende mellan ledamöternas verksamheter (Lindqvist, Hanberger et al. 2008). Ledamöterna stödjer, informerar och tipsar varandra samtidigt som hemverksamhetens gränser och legitimitet bevakas och bearbetas (Huxham och Vangen 2000; Nylén 2007; Hörnemalm 2008; Holmberg och Rudenstam 2010). Våra resultat visar att samordning av deltagande verksamheter genom en tydligare ansvarsfördelning av resurser och gränsöverskridande verksamhet sällan sker inom rådets arbete. Vi förespråkar därför till skillnad från nationell psykiatrisamordning att strukturellt samordningsarbete prioriteras i samma omfattning som nätverksarbete.

GYNNANDE OCH GRÄNSANDE

Samspelet på samverkansarenan har följder för samverkansrådets funktion. Resultaten visar att samverkansråden upplevs som gynnande och gränsande – både för ledamoten som individ och för ledamotens hemverksamhet.

De individuella ledamöterna och deras hemverksamheter interagerar både inom och utanför råden, vilket indikerar att råden har undkommit samverkansprojektets fälla i vilken den reella samverkan ofta fastnar (Löfström 2010). Projekten som genomförs blir ytterligare en arena för de ingående verksamheterna att mötas och legitimera rådets existens. Statliga medel är således klara incitament för samverkan. Dock visar resultaten att projekten och det gemensamma handlandet rör sig på en operativ nivå. Det nätverk ledamöterna bygger har behållningar för ledamöternas vardagliga arbete genom bättre kännedom om kringliggande verksamheter och personliga kontakter. De strategiska samverkansråden rör sig mer sällan kring att strategiskt planera den psykiatriska vården.

För den individuella ledamoten är de strukturerade mötena i samverkansrådet i sig meningsfulla (se Holmberg och Rudenstam 2010) där en av de positiva aspekterna är tillgången till andra ledamöters stöd och kompetens (Hörnemalm 2008; Mandell och Keast 2008). Särskilt tydligt är detta kommunchefer emellan och för ledamöter med beslutsmandat (se även Hörnemalm 2008; Holmberg och Rudenstam 2010). I informationsutbytet nyttjas dels övriga ledamöternas kunskap, kompetens och information kring rutiner för deras verksamheter. Dels är informationsutbytet ett led i att få övriga ledamöter att förstå hur den egna verksamheten fungerar, vilket uppdrag man har och vilka regelverk, rutiner och värderingar hemverksamheten arbetar efter (Huxham och Vangen 2000; Hjern 2007; Jensen och Kuosmanen 2008). Ledamöterna är ambassadörer för sin egen verksamhet

eller, annorlunda uttryckt, gränsbevakande gränsöverskridare (Grape 2006; Provan, Fish et al. 2007).

KONFLIKT OCH KONSENSUS

För att upprätthålla en fungerande verksamhet krävs samverkan, poängterar samtliga ledamöter (se även Willumsen 2006). Många ledamöter menar att just informella, goda kontakter över verksamhetsgränserna är vad som är givande med samverkansråden, att man har format en konsensus som gör att det vardagliga arbetet fungerar (Nylén 2007; Mandell och Keast 2008). Att upprätthålla konsensus och undvika konflikt styr även hur man behandlar de uppdrag och frågor råden arbetar med (se Johansson 1997; Abrahamsson och Andersen 2000; Nylén 2007; Hörnemalm 2008; Mandell och Keast 2008). Ledamöterna står inför dilemmat att bevaka

Plats för anknytning.

Det är här det kan börja. Anknytning handlar om att få vara med, att omfamnas av en social gemenskap tidigt i livet. Bristande anknytning är en grogrund för psykosociala problem och det är därför vi jobbar så hårt med att bygga upp tilliten hos de som kommer till oss. Utan tilltro saknas grundförutsättningen för den mest elementära behandling. Vi tror helt enkelt inte på att låsa in, utan arbetar med att låsa upp tilliten och tron på den egna förmågan att klara livet. Vårt mål är att varje barn och ungdom som vi arbetar med ska kunna göra de nya val som är grunden i ett självständigt liv.

www.cean.se

sin egen verksamhets intressen medan det vardagliga arbetet kräver gränsöverskridande för att tillgodose klienternas behov. Prioritet ges till säkra områden t.ex. brukarmedverkan, utbildningar och gemensamma projekt i motsats till känsliga frågor och andra potentiella konfliktområden som undviks. Trots en öppen diskussion nedprioriteras känsliga frågor som ansvarsområden (Nylén 2007) vilka istället bemöts informellt och implicit, t.ex. genom att skapa relationer och gränsdragning i form av informationsutbyte.

Vad som sker i samverkansrådet kan belysas genom samspelet mellan *samarbete och samordning* (se figur 1) och därmed genom både relationella och organisatoriska aspekter. Att organisera sig samt planera och administrera sina åtaganden är en strategisk *samordningsfråga* som kräver *samarbete* och hänsynstagande till personliga relationer. Bakomliggande finns det ömsesidiga beroendet mellan deltagarnas verksamheter vilket ger en ömsesidig anpassning där man strävar efter konsensus (Johansson 1997). Den maktkamp som ledamöterna befinner sig i är därmed bemött implicit i interaktionen (Huxham och Vangen 2000; Hörnemalm 2008; Jensen och Kuosmanen 2008). En följd kan då bli att ledamöterna hjälper varandra bevaka och upprätthålla sina gränser istället för att uppmuntra till gränsöverskridande.

SLUTSATS

Samverkansråden fungerar som en legitimerande verksamhet, ett svar på omgivningsberoendet och ett medel för att upprätthålla retoriken kring normen om samverkan för brukarens bästa. De är en arena för ledamöternas nätverkande på vilken relationsskapande snarare än samordning av verksamheternas resurser sker. Både den enskilde ledamoten och hemverksamheten gynnas genom informations- och kunskapsutbytet vilket även medför att organisationsgränser kan markeras och bevakas. Ledamoten blir en gränsbevakande gränsöverskridare, både i egenskap av organisationsrepresentant och som yrkesperson. Ledamöterna utnyttjar därmed inte sina möjligheter att fatta gemensamma strategiska beslut för personer med psykiska funktionsnedsättnings bästa.

Fokus flyttas istället till den egna hemverksamhetens arbete och till rådets organisering. Vi menar att strävan efter konsensus och ett gemensamt synsätt inte bör vara en självklarhet i sig, däremot är det nödvändigt att i diskussionerna synliggöra och medvetandegöra skillnader i olika förhållningssätt. Att bevara samverkansrådets legitimitet prioriteras före strategisk samverkan och konfliktfyllda frågor såsom ekonomi och begreppsdefinitioner undviks. Annorlunda uttryckt är samarbete överordnat samordning. ●

LITTERATUR

- Abrahamsson, B. och J. A. Andersen (2000). *Organisation: att beskriva och förstå organisationer*. Stockholm, Liber Ekonomi.
- Ahrne, G. (1990). *Agency and organization. Towards an organizational theory of society*. London, Sage.
- Andersson, J., B. Ahgren, et al. (2011). "Organizational approaches to collaboration in vocational rehabilitation: an international literature review." *International journal of integrated care* 11(4).
- Axelsson, R. och S. Bihari Axelsson (2007a). *Folkhälsa i samverkan mellan professioner, organisationer och samhällssektorer*. Lund, Studentlitteratur.
- Axelsson, R. och S. Bihari Axelsson (2007b). Samverkan och folkhälsa: begrepp, teorier och praktisk tillämpning. *Folkhälsa i samverkan mellan professioner, organisationer och samhällssektorer*. R. Axelsson och S. Bihari Axelsson. Lund, Studentlitteratur: 11-31.
- Borell, K. och Johansson, R. (1996). *Samhället som nätverk – om nätverksanalys och samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Danermark, B. och C. Kullberg (1999). *Samverkan, välfärdsstatens nya arbetsform*. Lund, Studentlitteratur.
- DiMaggio, P. J. och W. W. Powell (1983). "The iron cage revisited: institutional isomorphism, and collective rationality in organizational fields." *American sociological review* 48(2): 147-160.
- Dychawy Rosner, I. (2010). Centrala samarbetsbegrepp och utgångspunkter. *Samarbete för hälsa*. I. Dychawy Rosner. Lund, Studentlitteratur: 23-49.
- Grape, O. (2006). Domänkonsensus eller domänkonflikt? Integrerad samverkan mellan myndigheter *Organisation och omvärld: nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. O. Grape, B. Blom och R. Johansson. Lund, Studentlitteratur: 47-73.
- Greasley, P. (2008). *Quantitative data analysis using SPSS*. Berkshire, Open university press.
- Helsingforsdeklarationen, WMA 2008 <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/b3/index.html> (2012-11-02)

- Hill, M. och P. Hupe (2002). *Implementing public policy*. London, Sage Publications Ltd.
- Hjelte, J. (2005). *Samarbete i gränsland. Om relation och kommunikation i samarbete mellan skola och barnomsorg*. Umeå, Print och Media.
- Hjern, B. (2007). Samverkan - inneord eller utmaning för den svenska modellen. *Folkhälsa i samverkan: mellan professioner, organisationer och samhällssektorer*. R. Axelsson och S. Bihari Axelsson. Lund, Studentlitteratur.
- Holmberg, L. och N.-G. Rudenstam (2010). Verksamhetslogik och teknologi som bas för samarbete och samverkan. *Samarbete för hälsa*. I. Dychawy Rosner. Lund, Studentlitteratur.
- Huxham, C. och S. Vangen (2000). "Leadership in the shaping and implementation of collaboration agendas: how things happen in a (not quite) joined-up world." *The academy of management journal* 43(6): 1159-1175.
- Huxham, C. och Vangen, S. (2005). *Managing to collaborate: The theory and practice of creating collaborative advantage*. London: Routledge.
- Håkansson, K. och Isidorsson, T. (2006:16). *Arbetsmiljöarbete och långsiktigt hållbara arbetsorganisationer*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Hörnemalm, J. (2008). *Samverkan är ett magiskt ord: motstridiga ambitioner och ideal i nätverksorganisering*. Luleå, Luleå tekniska universitet.
- Jensen, C. och J. Kuosmanen (2008). *Streta emot eller sträva tillsammans? Om samverkan, brukarmedverkan och komplexitet i Miltonprojekten i Västra Götalands län*. FoU-rapport 5:2008.
- Johansson, R. (1997). *Organisationer emellan: om förhandlingar, makt och handlingsutrymme*. Lund, Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Leutz, W.-N. (1999). "Five laws for integrating medical and social services: lessons from the United States and the United Kingdom." *The milbank quarterly* 77(1): 77-110.
- Lindberg, K. (2009). *Samverkan*. Malmö, Liber.
- Lindqvist, R., A. Hanberger, et al. (2008). *Samverkan och kunskapsstyrning genom tre psykiatrinätverk*. Umeå, Umeå Centre for Evaluation Research.
- Lindqvist, R. (1998). *Organisation och välfärdsstat*. Lund, Studentlitteratur.
- Löfström, M. (2010a). "Inter-organizational collaboration projects in the public sector: a balance between integration and demarcation." *International journal of health planning and management* 25: 136-155.
- Löfström, M. (2010b). *Samverkansprojekt i offentlig sektor*. Göteborg, Intellecta Infolog.
- Mandell, M. P. och R. Keast (2008). "Evaluating the effectiveness of interorganizational relations through networks." *Public management review* 10(6): 715-731.
- Markström, U. (2003). Den svenska psykiatireformen. Bland brukare, eldsjälur och byråkrater. *Socialt arbete*. Umeå, Umeå universitet.
- Meads, G. och J. Ashcroft (2005). Policy into practice: collaboration. *The case for interprofessional collaboration in health and social care*. G. Meads och J. Ashcroft. Oxford, Blackwell publishing Ltd.
- Meeuwisse, A., S. Sunesson, et al. (2005). *Psykiatrins förändrade former. Samhällsproblem*. T. Goldberg. Lund, Studentlitteratur.
- Mitchell, J.C. Ed. (1969). *Networks in urban situations*. Manchester University Press.
- Mitchell, J.C. (2012). "Social networks." *Annual reviews of anthropology* Vol. 3 (1974), pp.279-299.
- Nylén, U. (2007). "Interagency collaboration in human services: impact of formalization and intensity on effectiveness." *Public administration* 85(1): 143-166.
- Provan, K. G., A. Fish, et al. (2007). "Interorganizational networks at the network level: a review of the empirical literature on whole networks." *Journal of management* 33(3): 479-516.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data*. London, Sage.
- Socialstyrelsen och Länsstyrelserna (2005). *Kommunernas insatser för personer med psykiskt funktionshinder*. Slutrapport från nationell tillsyn 2002-2004. Stockholm, Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2008). *Samverkan i re/habilitering - en vägledning*. Västerås, Edita.
- SOU 2000:114. *Samverkan - Om gemensamma nämnder på vård- och omsorgsområdet, mm*. Stockholm, Socialdepartementet.
- SOU 2004:68. *Sammanhållen hemvård. Betänkande från Äldrevårdsutredningen*. Stockholm, Socialdepartementet.
- SOU 2006:100. *Ambition och ansvar. Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder*. Stockholm, Socialdepartementet.
- Thomson, A. M. och J. L. Perry (2006). "Collaboration process: inside the black box." *Public administration review* Special issue: 20-32.
- Warren, R. L. (1967). "The interorganizational field as a focus for investigation." *Administrative science quarterly* 12: 396-419.
- Westrin, G. (1986). *Strategisk samverkan - kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Willumsen, E. (2006). "Leadership in interprofessional collaboration: the case of childcare in Norway." *Journal of interprofessional care* 20(4): 403-413.
- Yin, R. K. (2003). *Case study research. Design and methods*. London: Sage.

FÖR HELA MÄNNISKAN – HELA VÄGEN!

Vasastrand – behandling för par,
enskilda män och kvinnor

- HVB för par och män centralt i Örebro
- Kristen värdegrund
- Öppenvård och utslusslägenhet för män och kvinnor
- "Vägen till Livet" – behandlingsprogram om insikt, ärlighet, vilja, relationer m.m.
- Återfallsprevention baserad på KBT
- All personal utbildad i MI

Tel. 019-16 16 80

vasastrand@lp-verksamheten.se

medlem i
famna
NON-PROFIT VÅRD
OCH SOCIAL OMSÖRG

lp-verksamheten.se

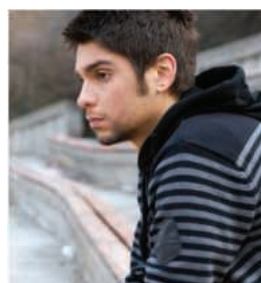
Humana
Individ & familj

Efter höstens uppskattade utbildningar kör vi igen!

"Det känns som jag gått sönder" - om traumatiserade ungdomars inre

Vi erbjuder kvalificerade utbildningar för dig som arbetar med mottagande, utredning och placering av ensamkommande flyktingbarn.

Föreläsare är **Annicka Lang**, chefspsykolog Baggium Vård och Behandling AB tillika behandlingschef Humana Individ och familj, med vidareutbildning inom kris och trauma. Hon har arbetat med ungdomsvård i över 20 år, de senaste 13 åren i huvudsak med barn och ungdomar med migrationsrelaterad problematik.

"Otrolig fantastisk retorik där kunskap och sättet att förmedla den sträckte sig på hela spannet. Vilket innebär att samtliga deltagare fångades upp. Beundransvärt!!!"

"Han blir helt svart i ögonen"

- för boendepersonal som behöver konkreta arbetsmetoder

Workshops med fallbeskrivningar där deltagarna kan komma med egna exempel.

Omfattning: Två heldagar

Pris: 1 000 kr exkl. moms/ person

(lunch och fika ingår båda dagarna)

Tillfällen:

Sundsvall 2-3 april

Jokkmokk 14-15 april

Linköping 6-7 maj

Göteborg 21-22 maj

Sista dag för anmälan:

21 mars

21 mars

25 april

9 maj

Anmäl dig på <http://www.humana.se/Individ-och-familj/Aktuellt/Forelasningar/>

Avbokning är kostnadsfri fram till sista dag för anmälan och görs via e-post till caroline.almgren@humana.se. Vid senare avbokning debiteras full avgift.

Välkommen!

Utredning – Behandling – Akut

Nanolfsvillan är beläget centralt i Finspång och har plats för 7 familjer som bor i egna lägenheter. Vi arbetar såväl med traditionella behandlingsplaceringar som med kortare, flexibla placeringar.

Nanolfsvillans grundläggande mål är att:

- Fullfölja de uppdrag vi åtar oss
- Barnens behov blir tillgodosedda
- Föräldrarna mobiliserar sina resurser

I Skandinavisk sjukvårdsinformations Kvalitetsindex fick Nanolfsvillan 8,7 av 10 möjliga poäng i den senaste mätningen.

Nanolfsvillan grundades 1986 och vi har idag ramavtal med 126 kommuner.

Nanolfsvillan
25 år!

1986-2011

www.nanolfsvillan.se • tel. 0122-159 89

Lekmän inom den sociala barnavården

I den svenska sociala barnavårdsmodellen har de förtroendevalda politikerna en viktig roll. Dels för ramarna av verksamheten men också vid beslut som riktar sig mot enskilda individer. Artikeln handlar om hur lekmannastyret fungerar i praktiken och om hur de förtroendevalda uppfattar sin situation, sin roll och om hur beslutsfattandet går till.

En central idé i den svenska välfärdspolitiken är att den *formuleras* av politiker och sedan *realiseras* till operativ verksamhet av anställda i den offentliga förvaltningen. Den politiska nivån fattar i huvudsak beslut om förvaltningens inriktning och ramar och enbart i undantagsfall i individärenden. Myndighetsutövningen inom socialtjänsten utgör ett av få särfall där en mängd individbeslut tas av förtroendevalda, vilket implicerar att ideologier och lekmanprincipen har en betydande roll (Johansson 2005). Dessa lekmannabeslut kan vara av de mest ingripande slag som samhället kan ta gentemot enskilda, såsom omhändertagande av barn, med andra ord avgörande beslut som rör de mest utsatta barnen i samhället.

Från tid till annan har detta system ifrågasatts, inte minst av professionsföreträdare. Det har hävdats att det faktum att politiskt tillsatta fattar beslut i enskilda ärenden, och därmed begränsar den professionella diskretionen, är en anledning till att socionomer inte fått någon legitimation (Wingfors 2004). I debatten har fackföreningsföreträdare tillsammans med enskilda politiska företrädare

gjort gemensam sak och hävdats att det är dags att avpolitisera socialtjänsten, att detaljstyrningen skall minska och att ett större professionellt ansvar för enskilda beslut skall tas av tjänstemän (Newsmill 2010-04-12).

Det finns förhållandevis mycket forskning om det lokala politiska systemet, politikerrollen och om kommunal representativitet inom kommunfullmäktige och i nämnder (ex vis: Bäck 2000, 2006). Det finns dock mycket begränsad kunskap om de som sitter i sociala utskott och nämnder och fattar beslut i individärenden. Sådan kunskap är viktig bland annat för barnavårdens legitimitet. Exempelvis brukar frågan om representativitet, dvs. att de som sitter i nämnden eller utskottet också speglar demografi och människors erfarenheter och villkor i det område som de verkar, anses betydelsefull av flera orsaker. Här finns bland annat resursargument, intresseargument och rättviseargument som talar för att det är viktigt att olika grupper (kan vara kvinnor, män, personer med utländsk bakgrund, unga, äldre etc) är representerade (SCB 2012, Svaleryd 2007).

Som ledamot av ett organ som fattar beslut i individärenden inom socialtjänsten,

1 Artikeln bygger på material som samlats in i det av FAS (2010-0821) finansierade forskningsprojektet "Lekmannastyrning inom den sociala barnavården". Inom projektets ram genomförs flera delstudier bland annat om hur lekmannastyrningen går till i praktiken i de sociala nämnderna. Dessa delstudier kommer att presenteras i senare artiklar.

fungerar den politiskt utsedde som lekman (i motsats till att ha formell sakkunskap "expert") i förhållande till de frågor denne har att avgöra. I offentlig verksamhet tillsätts lekmän utifrån antagandet att denne är en god medborgare och som kan representera någon form av folkligt förankrad uppfattning (Bäck 2006). I studien väljer vi att tala om lekman-nastyrning (och inte bara lekmanbeslut) då vi också undersöker den påverkan de kan antas utöva på arbetet inom socialtjänsten utöver det enskilda beslutsfattandet.

Beslutsfattande organ i individärenden inom socialtjänsten är formellt sett en nämnd (oftast betecknad socialnämnd). Den vanliga formen är dock att nämnden utser ett särskilt utskott med ledamöter från nämnden för dessa frågor. I artikeln betecknar vi därför dessa organ för sociala utskott (och ledamöterna ofta för lekmän).

I en del av detta projektprojekt (Forkby, et al, 2013) undersöktes också vilken politisk tyngd dessa utskott har. Det visade sig att personer i socialnämnder och sociala utskott faktiskt har en något större politisk tyngd än t.ex. ledamöter i tekniska nämnder. 55 procent av ledamöterna i socialnämnderna är också medlemmar av kommunfullmäktige och 16 procent är medlemmar av kommunstyrelsen. För tekniska nämnder är motsvarande siffror 48 respektive 14 procent.

SYFTE

Syftet med artikeln är att studera inslaget av lekman-nastyrning inom kommunernas sociala barnavård.¹ Mer specifikt handlar det om att undersöka och analysera de förtroendevalda lekmännens representativitet samt hur de uppfattar sin roll såväl vad gäller själva uppdraget som vid beslutsfattandet i individärenden. Artikeln omfattar fyra frågeställningar:

- (I) Vilken bakgrund och kompetens har ledamöterna i sociala utskott?
- (II) Hur ser ledamöterna på sitt inflytande, uppdrag och uppgifter?
- (III) Hur uppfattas beslutsfattandet i utskotten?
- (IV) Vilka skillnader i uppfattningen om beslutsfattandet finns mellan olika grupper?

De två första frågeställningarna handlar om vilka lekmännen är, deras representativitet

och hur de tänker om sitt uppdrag. Genom den tredje fokuseras utskottspraktiken och den fjärde försöker identifiera skillnader mellan relevanta grupper av ledamöter. När lekman-nastyrningen inom socialtjänsten studeras är det viktigt att utgå från en bild av hur representativiteten ser ut. Studier av enskilda politikområden är mycket ovanliga. I denna studie kommer representationen vad gäller kön, ålder, politisk partitillhörighet och utländsk härkomst att klargöras. Dessutom kommer frågor att ställas om ledamöternas utbildning och yrkesbakgrund och deras syn på sitt uppdrag.

TIDIGARE FORSKNING OCH TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

De första barnavårdslagarna från 1902 möjliggjorde för kommunerna att inrätta särskilda barnavårdsnämnder. Ledamöterna skulle utses av kyrkostämman och ha kyrkoherden som ordförande. Om en sådan inte utsågs skulle skolrådet handha uppgiften, vilket var den vanliga lösningen. Lundström (1993) kallar denna form av barnavård för lekmanmodellen eftersom det var särskilt utsedda ledamöter som både ledde och utförde det praktiska barnavårdsarbetet.

I många kommuner hade lekmän denna dubbla roll ända fram till mitten av 1900-talet då anställda tjänstemän alltmer tog över det praktiska arbetet. Idag tillsätts ledamöterna av de politiska partierna, men uppdraget formuleras som ett lekmanuppdrag, dvs att personliga egenskaper så som omdömesgillhet, klokskap men även representativitet värderas. En konsekvens av lekmanmodellen är således att eventuella skiljelinjer mellan ledamöter kommer att gå mellan personliga omdömen och värderingar, inte efter partipolitiska hänsynstaganden.

Lekmannainstitutet har bevarats inom socialtjänsten trots den offentliga förvaltningens grundläggande omdaning genom de moderna välfärdsbyråkratiernas expansion och de professionella gruppernas anspråk på självständigt beslutsfattande. Sedan slutet av 1900-talet har också styrningsprinciper inom ramen för New Public Management (NPM), som innefattar kritik mot politisk styrning,

STAFFAN HÖJER

TITEL: Professor i socialt arbete vid Göteborgs universitet.

ANDERS LILJEGREN

TITEL: Forskare och universitetslektor vid Göteborgs universitet.

TORBJÖRN FORKBY

TITEL: Forskare och universitetslektor vid Göteborgs universitet.

Illustration: Christoffer Pettersson

»Enkätmaterial har samlats in från förtroendevalda i 100 svenska kommuner.«

fått stort genomslag inom välfärdsbyråkratierna (Pollitt & Bouckaert 2000). Enligt NPM bör det politiska inflytandet reduceras till fastställande av policy, riktlinjer och övergripande ramar (Almqvist 2006). Förändringarna har lett till att kvar finns enbart tre fall av direkt beslutsfattande av lekmän i myndighetsutövning gentemot enskild: bygglovsärenden, prövning enligt miljöskyddslag och individbeslut med stöd av socialtjänstlagarna (Socialtjänstlag och tvångsvårdslagstiftning). Det finns därför skäl att anta att lekmannainflytandet inom dessa områden också kan belysa relationen mellan politik, förvaltning och profession, eller övergripande – den offentliga förvaltningens relation till den svenska representativa demokratimodellen. Förhållandena i Sverige återspeglar en nordisk modell för hur social barnavård utvecklats med hjälp av lekmän i kontrast till de modeller som utvecklats på andra håll i västländerna, t.ex. England, där särskilda familjedomstolar (family magistrate courts) utvecklats och där socialarbetarna fått en annan roll som experter till dessa domstolar (Gilbert et al 2011).

Olika sätt att organisera den offentliga förvaltningen kan beskrivas med hjälp av idealtypiska logiker där man kan skilja på organisering via *byråkratier* (Mintzberg, 1999), *marknadslösningar* (Hanlon 1999), *politik* (Rothstein 2002) eller *professionalism* (Freidson 2001, Evetts 2007, Kuhlman, 2008, Liljegren, 2012). Byråkratisk organisering handlar då om att hierarkiska organisationer styr genom en detaljerad formell kontroll av arbetet. Marknadslösningarnas styrning sker i princip genom marknadens reglering av utbud och efterfrågan, medan politisk styrning innebär att folkvalda i kraft av den demokratiska processen får möjlighet att genomdriva sina frågor och idéer i relation till andras. Den professionella logiken utgår

istället från att yrkesgruppers specialistkunskap krävs för att utveckla modeller och fatta beslut i arbetet. Några menar att etablerade politiker kan betraktas som en egen professionell grupp med egna karriärvägar och med speciell utbildning och erfarenhetsbakgrund (Brante 1990).

De sociala utskotten har alltså två egenskaper som gör dem särskilt viktiga att studera.

- Teoretiskt representerar de en styrform som är förhållandevis lite känd. I relation till den uppmärksamhet som getts till styrning i form av byråkratisk organisering, marknadslösningar, professionella grupperingar och politisk styrning framstår lekmanastyrning som ett i många avseenden outforskat fenomen.
- Den praktiska verksamheten inom socialnämndens område är särskilt intressant då lekmännen här har ett stort inflytande över den sociala barnavården. Lekmännen har det yttersta ansvaret för besluten. Trots att de kan delegera vissa beslut till yrkesutövarna, kvarstår ansvaret och de är alltid tvingade till beslutsfattande som rör tvångsåtgärder gentemot enskild.

METODER

Denna artikel bygger på två datamaterial, en enkät som skickats till förtroendevalda i 100 kommuner och stadsdelar samt en telefonintervju till nämndsekreterarna i dessa kommuner.

Ett urval av Sveriges kommuner gjordes i relation till befolkning utifrån SKLs kommungruppsindelning. Ur de olika grupperna av kommuner drogs slumpmässigt de 100 kommuner som kom att ingå i studien. Antalet kommuner som valdes ur varje grupp återspeglar hur stor andel av befolkningen som bor i dessa typer av kommuner. En kommun (större stad) valde i ett sent stadium att inte delta i undersökningen varför svar från

2 Siffrorna om befolkningen och om förtroendevalda i kommuner är hämtade ur SCB (2012).

nämndsekreterare och förtroendemen i 99 kommuner ingår. Enkäten delades ut till både ordinarie ledamöter och ersättare. Enkäten testades genom fyra pilotintervjuer.

I de valda kommunerna kontaktades nämndsekreteraren med en fråga om de ville delta i studien. Därefter gjordes en strukturerad telefonintervju med samtliga 99 nämndsekreterare med övergripande frågor om utskottspraktiken. De förtroendevalda i dessa utskott fick därefter enkäten utdelad eller skickad. Enkäterna distribuerades via nämndsekreteraren, vanligtvis på nästkommande möte, i ett slutet brev med svarskuvert och kunde skickas tillbaka direkt till forskargruppen. Sammanlagt distribuerades 924 enkäter, fördelat på ordinarie ledamöter och

ersättare. 467 enkäter returnerades vilket ger en svarsfrekvens på 50,5 procent. Svarsfrekvensen bland de ordinarie är mycket högre än bland ersättarna (71,0 procent respektive 25,2 procent). De närvarande, oftast ordinarie, medlemmarna fick enkäten utdelad på mötet, medan ersättarna fick den hemsänd per post. Den lägre svarsfrekvensen bland ersättare går troligen att leda tillbaka till begränsad erfarenhet av utskottspraktiken. Inga systematiska skillnader finns dock mellan grupperna.

I enkäten ställs frågor kring representativitet (bl.a. bakgrund, kön, ålder, utbildning), inställning till uppdraget samt relationen till de professionella, och innehåller såväl frågor med fasta svarsalternativ som öppna. Enkäten analyserades med hjälp av SPSS ver 19. De

TABELL 1 SOCIAL REPRESENTATIVITET BLAND FÖRTROENDEVALDA I SOCIALNÄMNDER/SOCIALA UTSKOTT. JÄMFÖRELSE MED ANDELAR AV SVERIGES BEFOLKNING SAMT ANDELAR AV FÖRTROENDEVALDA I KOMMUNER. ANTAL RESPEKTIVE PROCENT²

	Antal i sociala utskott	Andel i sociala utskott	Andel av befolkningen	Differens	Andel förtroendevalda i kommuner
Kön					
Kvinna	257	55,0	51	+4	43
Man	210	45,0	49	-4	57
Ålder					
18-29	17	3,7	20	-16	8
30-49	120	25,9	33	-7	32
50-64	187	40,3	24	+16	37
65-	140	30,2	23	+7	23
Födelseland					
Sverige	411	89,0	83	+6	91
Övriga	51	11,0	17	-6	9
Utbildning					
Förgymnasial	46	9,9	19	-9	10
Gymnasial	90	19,3	47	-28	40
Eftergymnasial	331	70,9	34	+37	50

öppna svarsalternativen har analyserats med hjälp av kvalitativ innehållsanalys (Bryman 2008).

RESULTAT - VILKA ÄR DE FÖRTROENDEVALDA?

Alla kommuner är skyldiga att ha en nämnd som ansvarar för frågor som gäller myndighetsutövning enligt sociallagarna. Det vanliga är att ett särskilt utskott ansvarar för beslut i enskilda ärenden. I små kommuner fattar dock nämnden (oftast betecknad socialnämnd) också beslut i enskilda ärenden. I detta projekt har alltså beslutsfattandet av förtroendevalda i enskilda ärenden studerats.

Det finns en tydlig snedfördelning bland de förtroendevalda i de sociala utskotten jämfört med Sveriges befolkning. Förenklat kan vi säga att utskottens medlemmar är äldre och har längre utbildning (se Tabell 1). Drygt 40 procent tillhör gruppen 50-64 år vilket kan jämföras med gruppen 18-29 år som är representerad av färre än 4 procent. Den största skillnaden gäller utbildning. Drygt 70 procent av förtroendemännen har eftergymnasial utbildning. Bland befolkningen i Sverige är andelen 34 procent och bland förtroendevalda i Sveriges samtliga kommunala nämnder, 50 procent (SCB 2012). Överrepresentation av kvinnor i utskotten är stor om vi jämför med kvinnor generellt bland förtroendevalda (43 procent).

Utskotten innehåller färre personer födda utanför Sverige jämfört med befolkningen som helhet, även om utskotten har bättre

representation än kommunala nämnder i allmänhet. Av enkäten i övrigt (ej i tabell) framkommer att drygt elva procent av ledamöterna har en vårdprofessionell utbildning, vilket inte indikerar en semiprofessionaliserad nämnd. En överrepresentation av socionomer kan dock noteras, mer än en socionom per 20 förtroendemän (i Sverige - en socionom per 300 invånare, Frost et al 2012). Knappt 8 procent av förtroendemännen har varit anställda inom individ och familjeomsorgen, och var femte har haft ett uppdrag från verksamheten. Det är ungefär lika vanligt att ha egen klienterfarenhet som att ha socionomutbildning bland de förtroendevalda (drygt fem procent).

De förtroendevalda i sociala utskott utgör uppenbart inte ett genomsnitt av Sveriges befolkning. Kontakter med representanter för de politiska partierna under forskningsprojektets gång indikerar att urvalskriterierna för att få fram personer till utskotten handlar om att ha gott omdöme, betydande livserfarenhet och förmåga att sätta sig in i andras livssituationer. En konsekvens verkar bli att det blir fler kvinnor, större andel äldre och personer med längre utbildning. Till detta kommer att utskottsledamöterna väljs bland de redan politiskt aktiva i politiska församlingar, där det exempelvis generellt finns en lägre andel med utländsk bakgrund – och då färre att välja bland (SCB 2012; Svenska kommunförbundet 2000).

TABELL 2. ANDELAR AV LEDAMÖTER SOM FÅTT VIDAREUTBILDNING I VALDA ÄMNESOMRÅDEN. PROCENT.

Ämne	Andel med utbildning	Andel som skulle vilja ha mer utbildning i detta område
Uppdraget som förtroendevald	69,8	13,5
Lagstiftning	58,9	40,0
Insatser för barn och unga	47,3	45,4
Barnperspektiv	42,8	37,3
Barns och ungas uppväxtvillkor	34,7	41,3
Evidensbaserad praktik	21,0	50,3
Annan	7,3	

Illustration: Christoffer Pettersson

LEDAMÖTERNAS INTERNUTBILDNING

För att förtroendemännen ska kunna sköta sina uppdrag ges de ofta internutbildning. Fler än fyra av fem (82,2 procent) säger också att de fått en sådan internutbildning. Denna utbildning verkar se väldigt olika ut i olika kommuner.

Det finns stora skillnader mellan hur utbildningsfrågan sköts i kommunerna (se Tabell 2). Bland de som överhuvudtaget får utbildning får de flesta det om själva uppdraget som sådant. Lagstiftningen är det näst vanligaste området, men drygt fyra av tio av ledamöterna har inte alls fått utbildning om sociallagarna. Längre ner på listan av utbildningar kommer frågor om barns uppväxtvillkor och barnperspektivet (som kan innebära många olika saker, se Qvarsell 2006)

HUR TÄNKER DE FÖRTROENDEVALDA OM SITT UPPDRAG?

Det vanligaste skälet som uppgavs till att engagera sig i nämnden handlar om intressen för sociala frågor, utsatthet och socialt stöd, därefter kommer mer allmänpolitiska motiv, som att påverka, verka för demokrati mm. Det finns inga signifikanta skillnader vad gäller de motiv man anger för att engagera sig i nämndens arbete vad gäller politisk hemvist, ej heller vid jämförelse mellan svensk eller utländsk bakgrund, kön, olika ålder, deras funktion i nämnden eller om man är ledamot i

andra nämnder. Ledamöterna i utskotten fick också ange i vilken grad som de ansåg olika områden var viktiga som motiv till att förtroendevalda skall fatta beslut i individärenden inom socialtjänsten.

Det råder stor enighet om att det är viktigt för rättsäkerheten och för att enskildas rätt till stöd att förtroendevalda skall fatta beslut i individärenden, nästan nio av tio ledamöter anger att detta är viktigt i hög grad. Likaså anses kontrollen av förvaltningen vara en viktig grund, tre av fyra menar så. De är inte lika samstämmiga i att de är viktiga för ekonomin eller i vilken mån de tillför olika former av kompetens, även om drygt hälften menar att dessa också är viktiga delar.

INSLAG AV PARTIPOLITIK?

När uppdraget att fatta beslut i individärenden diskuteras är det (enligt socialtjänstlagen) den enskildes situation som skall avgöra det beslut som fattas, inte beslutsfattarnas olika partitillhörighet. Samtidigt verkar partitillhörigheten, eller i alla fall ideologisk hemvist efter borgerliga respektive socialistiska partier, spela en roll när det gäller vissa aspekter av beslutsfattandet.

Tre av fyra ledamöter anser att partipolitik inte hör hemma vid beslut i enskilda ärenden (se Tabell 4). Emellertid kan en signifikant skillnad mellan de politiska blocken konstateras. Socialistiska (socialdemokraterna,

3 De signifikanta skillnaderna består när vi genomfört en multivariat analys och kontrollerat för kön, ålder och utbildning (Forkby, et al, 2013).

TABELL 3 SKÄL TILL ATT FÖRTROENDEVALDA SKALL FATTA BESLUT I INDIVIDÄRENDEN. I HUR HÖG GRAD ANSES OLIKA OMRÅDEN VIKTIGA. PROCENT.

Grunder	Mycket/ganska hög grad	Varken hög/låg grad	I mycket/ganska låg grad
Rättssäkerhetsfrågor	89,4	8,2	2,4
Bevaka enskildas rätt till stöd	87,0	10,1	2,9
Kontroll av förvaltning	74,8	20,0	5,1
Ta tillvara kommuninvånares kompetens	60,0	29,0	11,1
Ekonomi	58,1	26,7	15,2
Ta tillvara förtroendevaldas fackkompetens	50,4	26,0	23,5

**TABELL 4 UPPFATTNING OM OLIKA PÅSTÅENDEN OM FÖRTROENDEVALDAS ARBETE.
JÄMFÖRELSE PROCENT.**

Påstående	Håller helt/ delvis med	Varken instämmer eller tar avstånd	Ta helt/ delvis avstånd	Sign.
"Partipolitik hör inte hemma vid individbeslut om barn och unga"	76,1	9,5	14,4	
- borgerliga	77,5	12,7	9,7	***
- socialistiska	74,5	5,4	20,5	.001
"Kostnaden bör spela större roll för valet av insats"	26,7	24,2	49,1	
- borgerliga	33,5	22,2	40,3	***
- socialistiska	17,9	24,4	59,9	.000
"Utan förtroendevalda skulle stödet till barn och unga bli sämre"	60,0	31,0	9,0	
- borgerliga	59,3	31,4	9,3	n.s.
- socialistiska	63,0	28,4	8,7	.731
"I framtiden borde alla individbeslut rörande barn och unga fattas av proffesionella"	18,1	17,1	64,8	
- borgerliga	20,1	16,1	63,1	n.s.
- socialistiska	13,5	18,4	68,1	.131

vänsterpartiet och miljöpartiet) företrädare tar oftare avstånd från påståendet.³ Det finns också skillnader mellan förtroendemännen kring andra påståenden. Borgerliga ledamöter menar oftare att "kostnaden bör spela större roll för valet av insats" än socialistiska. När det istället gäller frågor om lekmannainstitutet som sådant så finns det inga signifikanta skillnader mellan blocken. Såväl borgerliga som socialistiska menar att stödet till barn och unga skulle bli sämre utan deras insats. Likaså tar fler än sex av tio avstånd från att alla individbeslut rörande barn och unga i framtiden borde fattas av professionella.

PÅ VILKA GRUNDER FATTAR MAN BESLUT?

De förtroendevalda fick ta ställning till olika alternativ som anger på vilka grunder som de fattar beslut i individärenden.

Det är naturligtvis en svår fråga att svara på vad som inverkar på de beslut man gör. Men när lekmännen redogör för sina uppfattningar om grunden till besluten framhåller ändå nio av tio att socialarbetarnas bedömning har betydelse i hög grad (ej i tabell). I praktiken föreläggs de ju också socialarbetarens utredning att fatta beslut utifrån, och enbart när en klient har begärt företräde får utskottet direkt information. Fler än sju av tio menar också att såväl policy och riktlinjer som sunt förnuft utgör grunder för hur de fattar beslut. Man skulle kunna tolka resultatet som att det är lekmännens sunda förnuft som ska balansera eller legitimera de professionellas bedömningar inom ramen för den policy och de riktlinjer som finns i förvaltningen. Mer delade blir uppfattningarna om i vilken mån den egna erfarenheten är viktig. Denna kan ju

TABELL 5 KUNSKAPSGRUNDER SOM BORDE GES ÖKAD BETYDELSE FÖR FÖRTROENDEVALDAS BESLUT I ENSKILDA ÄRENDEN I RELATION TILL UTBILDNINGSNIVÅ. PROCENT OCH SIGNIFIKANSNIVÅ.

Grunder, ändrad betydelse	Total	Mycket/något större betydelse ⁴				Sign.
		Grundskola	Gymnasium	Eftergymnasial	Universitet/högskola	
Forskningsresultat	65,0	37,8	57,3	62,5	72,2	** .001
Policy/riktlinjer	38,5	37,1	29,1	31,7	43,6	n.s. .257
Sunt förnuft	34,1	62,5	32,1	36,4	29,4	** .007
Socialarbetares bedömning	27,1	34,2	28,0	21,5	27,1	n.s. .865
Egen erfarenhet	24,5	52,5	24,1	27,4	19,1	*** .000
Egen fackkompetens	23,2	43,2	27,8	19,7	19,5	* .028
Ideologi/värderingar	19,8	26,3	25,0	14,1	18,6	n.s. .417
Ekonomiska överväganden	18,9	23,1	20,5	15,9	18,4	n.s. .254

visserligen ligga nära sunt förnuft, men kan också handla om i vilken mån man själv har erfarenhet av något slag om det man ska fatta beslut om.

Det finns en spridning på inställning till vilken grad ideologi och värderingar spelar för beslutsfattandet. Här menar nära hälften att det spelar en stor roll. Och visst brukar socialt arbete beskrivas som en värdebaserad verksamhet, se mer nedan.

Om man därtill frågar om vad som borde ha ökad betydelse får man en indikation på eventuella förändringsambitioner. Här menar flest (65 procent) att forskningsresultat borde ha ökad betydelse (se Tabell 5). Vi finner också signifikanta skillnader när vi jämför förtroendevalda med olika utbildningsbakgrund och vilka kunskapskällor som de vill ge ökad betydelse.

Vad man kan se här är att det finns tydliga och signifikanta skillnader rörande vissa av variablerna, nämligen i vilken mån som mer betydelse i beslutfattandet skulle ges åt: sunt förnuft, egen erfarenhet, forskningsresultat och egen fackkompetens. De med lägre utbildning menar att större vikt borde läggas

vid sunt förnuft, egen erfarenhet, egen fackerfarenhet, medan de med högre utbildning istället menar att större vikt borde läggas vid forskningsresultat. De signifikanta skillnaderna består när vi i en multivariatanalys kontrollerar för kön, ålder och partitillhörighet (Forkby et al, 2013).

Här kan det vara viktigt att påminna om att forskning om professionellas beslutsfattande i socialt arbete också framhåller informella kunskapskällor som kollegor, ideologi och praktisk erfarenhet framför t.ex. forskningresultat (Dellgran & Höjer, 2005).

I VILKEN MÅN GÖRS AVSTEG FRÅN TJÄNSTEMÄNNENS FÖRSLAG?

I enkäten frågade vi ledamöterna hur vanligt det är att utskottet avslår, återremitterar eller ändrar ett förslag till beslut rörande barn och unga.

Enligt ledamöterna själva avslår, återremitterar och ändrar utskottet med borgerlig majoritet tjänstemännens förslag signifikant oftare än motsvarande utskott med socialistisk majoritet. När nämndsekreterarna

4 Frågeformulering: Finns det något som borde ha större eller mindre betydelse när förtroendevalda fattar beslut i individärenden? Svarsalternativen: Mycket större betydelse, något större betydelse, det bör ha samma betydelse som idag, något mindre betydelse, mycket mindre betydelse. I tabellen ovan anges summan av de två första alternativen.

TABELL 6 FÖREKOMSTEN AV ATT NÄMNDEN/UTSKOTTET AVSLÅR, ÅTERREMITTERAR ELLER ÄNDRAR ETT FÖRSLAG TILL BESLUT RÖRANDE BARN OCH UNGA FÖRDELAT PÅ KOMMUNER MED BORGERLIG RESPEKTIVE SOCIALISTISK MAJORITET. ANDELAR.

	Var eller vartannat möte		Ngn per halvår		Mer sällan/aldrig		Sign.
	Borg	Soc	Borg	Soc	Borg	Soc	
Avslår	4,3	1,6	50,0	31,2	45,7	67,2	.000
Återremitterar	10,4	6,7	61,8	50,8	27,8	42,5	.005
Ändrar	16,9	6,8	51,9	42,1	31,2	40,1	.000

(under intervjuerna) fick reflektera kring de fall där man ändå går emot tjänstemännen, sade många att det då handlar om adoptionsärenden (vilket inte regleras inom den sociala barnvården), eller att det nästan alltid gäller tilläggsyrkanden. Flera nämnde också att i de fall som nämndemännen går emot tjänstemännen vad gäller placeringsärenden av barn och ungdomar i vård utom hemmet, har föräldrarna ofta begärt företräde för nämnden.

ANALYS OCH DISKUSSION

När vi sammanfattar studiens resultat utifrån dess fyra frågeställningar kan vi konstatera att ledamöternas bakgrund och kompetens i socialnämnder och utskott skiljer sig såväl i förhållande till ledamöter i andra nämnder som till landets vuxna befolkning. Ledamöterna i de sociala utskotten består oftare av kvinnor, de är äldre och de har betydligt längre utbildning än både genomsnittliga politiker och befolkningen. Personer som är utlandsfödda är en smula oftare representerade i ett socialt utskott än i andra nämnder, men som helhet fortfarande underrepresenterade i förhållande till befolkningen. Nämndsledamöterna har ofta någon slags koppling till individ och familjeomsorgen, flera har haft uppdrag eller kontakt med den. Få av ledamöterna är socionomer eller socialpedagoger, så vi kan knappast tala om en "smygprofessionalisering" av utskotten. Möjligen en akademisering eftersom så många, fler än sju av tio har högskoleutbildning. När det handlar om deras politiska tyngd är de oftare medlemmar av kommunstyrelse och kommunfullmäktige än perso-

ner i utbildningsnämnd, kulturnämnd eller tekniska nämnder.

Ledamöterna anser att deras inflytande är viktigt trots att de väldigt sällan fattar andra beslut än beslut enligt de förslag som läggs fram av tjänstemännen. Främst menar de att de har en uppgift att försvara rättsäkerheten för enskilda klienter och utföra en slags kontroll av myndigheten. Det skall inte handla om partipolitik, men likafullt skiljer sig ledamöternas åsikter om beslutsfattandet och uppgiften i utskotten till vissa delar efter partipolitiska linjer. Borgerligt styrda kommuner går till exempel oftare emot de professionellas förslag än de socialistiskt styrda. Socialistiska ledamöter anser å andra sidan att partipolitik oftare borde kunna spela en större roll i beslutsfattandet, medan de borgerliga oftare menar att kostnaden borde spela en större roll för valet av insats.

ATT VARA NÖJD MED DET MAN HAR TROTS DET AMBIVALENTA UPPDRAGET

Kanske skall vi inte förvånas över att de politiskt tillsatta lekmännen i så stor utsträckning försvarar det system vi nu har. De har alla tackat ja till att vara ledamot under nuvarande förutsättningar och verkar, att döma av resultaten i denna studie, uppfatta att uppdraget kräver stor noggrannhet och ansvar.⁵ Bland den stora majoriteten av lekmännen finns alltså inte den kritiska inställning till uppdraget med krav på minskad politisk detaljstyrning och ökat professionellt ansvar som framgick av den i inledningen citerade artikeln, snarare tvärt om.

Samtidigt kan vi spåra en viss ambivalens bland lekmännen. Å ena sidan menar de att de

5 I en senare artikel kommer vi att återkomma till själva utskottspraktiken.

»Den sociala barnavården är en komplicerad verksamhet.«

professionella bedömningarna som görs måste vara de viktigaste. Å andra sidan behöver lekmannainstitutet finnas för att enskilda skall kunna vända sig direkt till nämnden, begära företräde och kanske få ett annat beslut än det i utredningen föreslagna. Många av lekmännen vill också ha mer internutbildning, särskilt i frågor om lagen och om vilka interventioner som fungerar och inte. Över huvud taget verkar det vara ett urvalskriterium för partierna som utser lekmännen, att de valda skall ha en längre utbildning. Det är ett av de attribut som skiljer lekmän inom sociala utskottens områden från andra politikområden. Så möjligen kan vi tolka detta som en önskad professionalisering av lekmannainstitutet.

DEN SOCIALA BARNVÅRDENS BEHOV AV SAMHÄLLELIG LEGITIMITET

I denna artikel är inte syftet att närmare studera vilka slags logiker som styr den sociala barnavården, utan begränsat till att studera vilka lekmännen är och hur de tänker och säger att de agerar. Likafullt är det uppenbart att den sociala barnavården är ett fält där samtliga logiker som beskrivs i inledningen av artikeln har visst utrymme och i viss mån måste kunna sägas konkurrera. Mycket av beslutsfattandet i enskilda ärenden är omgärdat av en (i vissa fall) strikt byråkratisk logik, t.ex. med regler om inom hur många dagar utredningar skall skrivas samt hur ärenden i övrigt formellt skall behandlas. Samtidigt fungerar de i ett kommunalpolitiskt system där inslaget av kommunalt självbestämmande fortfarande är förhållandevis stort. Många forskare har visat hur inslaget av marknadslogik har kommit att påverka såväl utredningspraktiken som själva utfallet av vilka insatser som används inom densamma (Höjer & Forkby, 2008; Forkby & Höjer, 2011; Sallnäs & Wiklund 2011; Wiklund 2011). Självfallet är

också inslaget av den professionella logiken stort, barnavårdens "street level bureaucrats" är socialarbetare som gör bedömningar grundade på kunskaper och erfarenheter, etiska vägvisare och i vissa fall troligen även på forskning.

Samtidigt är ändå den sociala barnavården otvivelaktigt en komplicerad, moraliskt besvärlig, värdebaserad och riskfylld verksamhet. Den är därför en känslig verksamhet och i stort behov av samhällelig legitimitet. Ett sätt att erhålla denna legitimitet är att försäkra sig om stor insyn från medborgarna samt att ansvaret för de svåra besluten inte tas av professionen allena, utan av samhällets utsedda i bredare mening. För professionen är en sådan utveckling alltså, å ena sidan, en garanti om att inte ensam behöva ta allt ansvar när något går fel men, å andra sidan, en hämsko för det professionella strävandet efter ökad självständighet och status. ●

LITTERATUR

- Almqvist, R. (2006). *New public management: NPM: om konkurrenssättning, kontrakt och kontroll*. Malmö: Liber.
- Brante, T. (1990) Professional types as a strategy of analysis. I M. Burrage & R. Torstendahl (red) *Professions in theory and history: Rethinking the study of the professions*. London: Sage.
- Bäck, H. (2000) *Kommunpolitiker i den stora nyordningens tid*. Liber, Malmö.
- Bäck, H. (2006) *Komparativ kommunal konstitutionspolitik*. Sveriges Kommuner och Landsting.
- Dellgran, P. & Höjer, S. (2005). Privatisation as professionalisation? Attitudes, motives and achievements among Swedish social workers. *European j. of social work*. 8(1), 39-62.
- Evetts, J. (2007) *Professionalism and managerialism: Organizational control 'from a distance'*. Paper presenterat på 8th Conference of the European Sociological Association: Conflict, Citizenship and Civic Society.

- Freidson, E. (2001). *Professionalism: The third logic*. University of Chicago.
- Forkby, T., Höjer, S., & Liljegren, A. (2013). Making Sense of Common Sense. Examining the decision-making of politically appointed representatives in Swedish child protection. *Child & Family Social Work*. doi:10.1111/cfs.12100
- Forkby, T. & Höjer, S. (2008). Ritual eller strategi – upphandlingar och ramavtal inom den sociala ungdomsvården. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 15, 115 - 134.
- Gilbert, N., Parton, N. & Skivenes, M (2011) *Child protection systems. International trends and orientations*. New York: Oxford University Press.
- Hanlon, G. (1999) *Lawyers, the state and the market: Professionalism revisited*. London Macmillian.
- Höjer, S., & Forkby, T. (2011). Care for Sale: The Influence of New Public Management in Child Protection in Sweden. *British Journal of Social Work*, 41(1), 93-110.
- Johansson, S. (2005) Socialtjänstens organisation som forskningsobjekt. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 12(2-3), 108-124.
- Kuhlmann, E. (2008) Governing beyond markets and managerialism: Professionals as mediators. I E Kuhlmann & M. Saks (red) *Rethinking professional governance: International directions in healthcare*. Bristol: Policy Press
- Liljegren, A. (2012). Pragmatic professionalism: Micro level discourse in social work. *European Journal of Social Work*, 15(3), 295-312
- Lundström, T. (1993) *Tvångsomhändertagande av barn - En studie av lagarna, professionerna och praktiken under 1900-talet*. Stockholms universitet, Stockholm.
- Mintzberg, H. (1999) *Structure in fives: Designing effective organizations*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Newsmill 2010-04-12 Dags att avpolitisera socialtjänsten. Artikel av Ulf Kristersson & Christine Johansson. Nedladdad 2012-08-13.
- Pollitt, C., & Bouckaert, G. (2000). *Public management reform, a comparative analysis*. New York: Oxford University Press.
- Quarsell, B. (2003) Barns perspektiv och mänskliga rättigheter. Godhetsmaximering eller kunskapsbildning? *Pedagogisk forskning* 8 (1-2) 101-113.
- Rothstein B (2002) *Vad bör staten göra. Om välfärdsstatens moraliska logik*. Stockholm: SNS förlag.
- Sallnäs, M & Wiklund, S (2011) Privata utförare av välfärdstjänster – om marknad och konkurrenssättning inom individ- och familjeomsorgen. *Socionomen*, 8, 22-27
- SCB (2010) *Yrkesstrukturen i Sverige 2010. Yrkesregistret med yrkesstatistik*. Stockholm: SCB.
- SCB (2012) *Förtroendevalda i kommuner och landsting*. Stockholm: SCB.
- Svaleryd, H. (2007) *Women's Representation and Public Spending*. IFN Working Paper No. 701. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Svenska kommunförbundet (2000) *Kommunpolitikern – vem är det?*
- Wingfors, S. (2004) *Socionomyrkets professionalisering*. Akademisk avhandling. Göteborg Studies in Sociology No 20. Department of Sociology: Göteborg University.
- Wiklund, S. (2011) *Individ och familjeomsorgen. I Hartman (red) Konkurrensens konsekvenser*. Stockholm: SNS förlag.

FREDRIKSDAL

H ö g l a n d e t s U t r e d n i n g s h e m A B

Tel. 0380 - 261 10 • www.utredningshem.se

Iris Placeringservice
Ring 0200-21 77 00

Ett Iris – flera vägar
Vi möter varje individ
med rätt insats.

www.irisuc.se

Iris

UTVECKLINGSCENTER

NYHET!

Handfast MI-bok

Motiverande samtal i arbete med våld
i nära relationer och två dagarskurs
med boken som kurslitteratur!

Författare och kursledare Liria Ortiz
Info: Liria.Ortiz@gmail.com

BEROENDE DAGEN

11 SEPTEMBER 2014
NORRA LATIN
STOCKHOLM

**En viktig fortbildningsdag
för dig som möter människor
med beroendeproblem.**

Erbjudande!
Boka tidigt pris
1695 kr
- boka före den 30/4
för att nyttja
erbjudandet!

Plenumsamtal med Jan Nordström

Vad fick honom att lämna sitt destruktiva liv med
äts störningar, träningsmissbruk och självmordsförsök?
Vad räddade han liv?

Jan Nordström, fotograf, författare och konstnär

PTSD och beroendesjukdom

Stefan Sandström, leg psykolog, leg psykoterapeut

Stress och missbruk hänger ihop!

*Ellen Krogh, certifierad samtalsterapeut inom
transaktionsanalys*

Ärftlighetsfaktorer bakom spel och spelmissbruk.

*Fred Nyberg, seniorprofessor i biologisk
beroendeforskning, Uppsala universitet*

Svårt att bryta ungas missbruk!

*Kent Nilsson, professor vid Centrum för klinisk
forskning, Västerås*

Kräv ADDIS diagnostik före GBP (gastric by pass)

Bitten Jonsson, sjuksköterska, Addictions specialist

Skammens många ansikten och längtan efter liv

Göran Larsson, präst, samtalsterapeut och självvårdare

Medberoende/relationsstörningar

Ann-Sofie Lakso Nilsson, anhörigterapeut

Plastikkirurgi och dysmorfofobi

Jesper Enander, leg psykolog, doktorand

AID Addiction Interaction Disorder

Roger Nilsson, beroendeläkare

Deltagaravgift:

1 dag 1 995:- inkl för-/eftermiddagskaffe och lunch.
Alla priser är exklusive moms.

Boka tidigt pris 1695 kr - boka före den 30/4 för att
nyttja erbjudandet

Tider: 11 september 2014, start 08.30, slut 16.30

Anmälan och mer information: www.beroendedagen.se
telefon 08-23 73 10 eller e-post: info@expomedica.se

Arrangör:

EXPO MEDICA

Mediapartner:

www.beroendedagen.se

Nytt från högskolevärlden!

Hans Swärd håller dig uppdaterad om vad som händer på högskolan. Kanske har du förslag på kandidat till CSA:s hedersstipendium? Hör av dig till Hans!

TEXT: HANS SWÄRD ILLUSTRATION: CHRISTOFFER PETTERSSON

I AR FYLLER FN:s barnkonvention 25 år. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989. Året efter skrev Sverige under konventionen. Barnkonventionen gäller alla upp till 18 år som bor eller vistas i ett land. Vid alla åtgärder som rör barn i till exempel socialtjänst, domstolar och sjukvård skall barnets bästa ställas i fokus och de länder som skrivit under konventionen ska verka för detta.

Inför 25-årsjubileet har Nordens välfärdscenter påpassligt gett ut en rapport med titeln *Fokus på Barnfattigdom*. Rapporten kan laddas ner på: <http://www.nordicwelfare.org/Publications/Temahaften/Fokus-pa-barnfattigdom/>

I rapporten konstateras med hänvisning till konventionstexterna att alla barn i Norden har rätt till en "skälig levnadsstandard oavsett föräldrarnas ekonomiska situation." Men rapporten visar att verkligheten är en annan. Även om barn i Norden har det bra jämfört med många andra EU-länder, och ligger betydligt över EU-genomsnittets fattigdomstal, finns det tendenser att klyftorna i Norden ökar mellan rika och fattiga barn och det finns även här grupper av barn som lever i fattigdom eller i risk för fattigdom.

Det har varit politiska strider om både begreppet barnfattigdom och om man ska se fattigdom i barnfamiljer som ett absolut fenomen eller som ett relativt tillstånd. I rapporten används Eurostats statistikbank för att visa hur utveckling-

en sett ut under åren 2004-2011. Man redovisar hur utvecklingen av fattigdomen ser ut om man sätter fattigdomsgränsen till mindre än 50 respektive 60 procent av medianinkomsten i de olika länderna. Eftersom de relativa fattigdomsmåtten blivit kritiserade använder man också ett mått på materiell deprivation år 2011, vilket innebär att man frågar familjerna om de faktiskt saknar möjligheter att klara vissa nödvändiga utgifter som till exempel att betala hyra och el eller klara oväntade utgifter.

Problemet med EU-statistiken är att uppgifterna är några år gamla även om man kan anta att det inte skett några dramatiska förändringar under senare år.

Hur man än räknar, och även om resultatet skiljer sig något åt i olika beräkningar, finns det alltså barn i de nordiska välfärdssystemen som inte har den ekonomiska och materiella trygghet som är förunnat de flesta barn. En av slutsatserna i rapporten är att barn som lever i fattiga familjer kräver en kontinuerlig diskussion för att politiken och åtgärder ska ta hänsyn till barnens bästa. När konventionen nu varit i kraft i 25 år är det därför angeläget att diskutera på vilket sätt vi ger barnen här i Norden rätt till social trygghet, skälig levnadsstandard, en undervisning som ska syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter och så vidare.

Det tidigare *Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap* (FAS), som

bland annat lämnat bidrag till forskning om socialt arbete har bytt namn, fått ett utökat ansvarsområde och en ny organisation från årsskiftet. Rådet heter numera *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd* (Forte). 2013 fick Forte ett nytt uppdrag av regeringen att även finansiera forskning om vård och omsorg. Forte finansierar således i dag forskning om människors hälsa, arbetsliv och välfärd. Forte ska dessutom samordna forskningssatsningar inom områdena socialvetenskaplig alkohol- och narkotikaforskning, funktionshinder och handikapp, internationell migration och etniska relationer, barn och ungdomar samt äldre. Generaldirektör för den nya myndigheten är Ewa Stålldal. Ny huvudsekreterare är professorn i socialmedicin vid Karolinska institutet, Peter Allebeck.

DEN 25-26 MARS 2014 ordnar Forte en stor konferens med internationella och svenska forskare och beslutsfattare inom hälsa, arbetsliv och välfärd för att presentera och diskutera klyftorna i Sverige, om hur det ser ut och vad forskningen kan bidra med.

Konsekvenserna av den ökande inkomstojämlikheten är viktiga att diskutera inte minst inom socialt arbete. Inkomstojämlikheten minskade i Sverige från 1900-talets början fram till 1980 och har sedan dess ökat. Socialförsäkringarna bygger på att man ska ha haft ett arbete innan man blir sjuk eller

arbetslös. Problemet i dag är att stora grupper står utanför socialförsäkringssystemet eftersom de inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden och därför inte kommit in i systemet.

Det gäller framför allt unga arbetslösa, utrikes födda och särskilt kvinnor, de som är oförsäkrade – de med lös förankring på arbetsmarknaden, de som inte är med i a-kassa, de som blivit utförsäkrade ur sjukförsäkringen. Av de som blivit utförsäkrade sedan den 1 januari 2010 är majoriteten kvinnor och ungefär hälften har haft en psykisk huvuddiagnos. Man kan också fundera på vad de här diagnoserna i realiteten döljer, till exempel när det gäller situationen på arbetsmarknaden. En annan grupp som har svårt att komma in på arbetsmarknaden är unga med aktivitetsersättning (tidigare förtidspension).

Det innebär att en del bland de arbetslösa och oförsäkrade tvingas söka socialbidrag. Ett ytterligare problem är att låg inkomst i dag spiller över på framtiden vilket innebär att ett långvarigt utanförskap från arbetsmarknad och socialförsäkringar kan skapa framtidens "fattigpensionärer".

ATT MÄNNISKOR STÄLLS UTANFÖR socialförsäkringarna innebär också att Socialtjänsten ställts inför nya problem, som den egentligen inte var tänkt för när Socialtjänstlagen infördes 1982. Utredningen som föregick lagen arbetade i en helt annan samhällskontext med låg arbetslöshet och ekonomisk expansion. På den tiden tänkte man sig att det var små grupper som i framtiden skulle komma att vara i behov av socialbidrag och att det skulle handla om kortare perioder. De flesta skulle studera, arbeta och tillhöra ett socialförsäkringssystem som fångade upp medborgarna vid olika kriser. Men så har det knappast blivit.

Förutom att nya grupper som inte kvalificerat sig för socialförsäkringssystemet tvingats vända sig till socialtjänsten, har perioderna som människor erhåller socialbidrag ökat under 2000-talet. Det är ett problem eftersom socialbidraget var tänkt för kortare tider. Dessutom har, som professor Åke Bergmark nyligen visade här i forsknings supplementet, den bindande riksnorm som infördes 1998 inte hängt med i utvecklingen och följt den allmänna standardutvecklingen i samhället som det var tänkt när den nya sociallagstiftningen genomfördes. Eftersom biståndet succesivt urholkats har de som lever på social-

bidrag halkat efter i levnadsstandard jämfört med övriga grupper i samhället.

Bland annat arbetar docent Martin Börjesson vid Linköpings universitet med att föra upp frågorna om det lokala sociala arbetets situation, behovet av en tydligare rättighetslagstiftning istället för den nuvarande socialtjänstlagstiftningen samt behovet av att klargöra vem som ska ha ansvaret för kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten, på dagordning hos de organisationer som är verksamma inom det sociala arbetet i dag.

DET ÄRLIGA FORSKARSEMINARIET om socialförsäkringar som anordnas i januari i Umeå handlade i år om ungdomars liv och försörjning. Både svenska och nordiska forskare som framträdde var överens om att nya etableringsmönster utmanar välfärdssamhället på en rad områden. Den höga ungdomsarbetslösheten är inte bara negativ för de ungdomar som drabbas utan är också negativ för samhället i stort. Flera forskare visade i sina anföranden att återkommande och längre arbetslöshetsperioder i unga år ger en rad negativa effekter på livsinkomster och leder i många fall till psykisk ohälsa, bristande självförtroende men också till kroppsliga symtom som magbesvär och huvudvärk. Professor Anne Hammarström vid Umeå universitet presenterade resultat från en studie som hon börjat 1981 där hon följt undersökningspersonerna under lång tid. Resultaten visar att ungdomsarbetslösheten inte bara har direkta negativa konsekvenser under arbetslöshetsperioderna utan kan också ge allvarliga hälsokonsekvenser långt senare i livet. Hon menade också att hälsokonsekvenserna ofta underskattas inte bara i forskningen utan också i den offentliga debatten.

Flera forskare pekade på att man inte bara kan se till de förändringar som sker på arbetsmarknaden i dag utan att man också måste se till hur skolsystemet fungerar och vilka ansträngningar som samhället verkligen gör för att få in ungdomarna i meningsfulla sysselsättningar.

Centralförbundet för socialt arbete (CSA) delar sedan 1982 i maj månad ut en hedersutmärkelse bestående av diplom och ett resestipendium till någon person, som på ett framstående sätt bidragit till att utveckla det sociala arbetet. Nomineringar till årets hedersstipendium pågår. Har du något förslag så hör av dig till: csa.stockholm@gmail.com ●

Författaranvisningar och bedömningssystem

Socionomens forskningssupplement tar emot vetenskapliga artiklar av följande slag: *Originalartiklar* där forskningsresultat från empiriska studier presenteras för första gången. *Översiktsartiklar* (review articles) eller meta-analyser som är kritiska belysningar eller utvärderingar av studier som redan har blivit publicerade. *Teoretiska artiklar* där författaren utifrån existerande forskning söker utveckla teorier eller diskutera generella metodologiska problem. Manuskript skickas per e-post till: Hans.Sward@soch.lu.se.

Artiklarna skall inte vara längre än 5000 ord (35 000 tecken inklusive blanksteg eller 15 sidor med dubbelt radavstånd) inklusive noter, referenser m.m.

För att få en enhetlig form på de vetenskapliga originalartiklarna vill vi att nyinsända artiklar följer en bestämd mall som innehåller följande punkter. I ett inledande *Abstract* ges en mycket kort sammanfattning av artikeln med syfte, metod, resultat och slutsatser. Ange gärna några ämnes- eller nyckelord som identifierar artikelns innehåll. I *Introduktion* ges en allmän bakgrundsbeskrivning samt syfte, frågeställningar, avgränsningar och teoretiska utgångspunkter. *Metod och material* bör utformas på ett sådant sätt att andra forskare kan bedöma tillförlitlighet och trovärdigheten av resultaten samt i möjligaste mån kunna upprepa studien. Under *Resultat* redovisas forskningsresultaten tillsammans med eventuella tabeller och diagram. *Diskussion/slutsatser* kan innehålla en diskussion om hur resultaten skall värderas, hur de förhåller sig till tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter och om det behöver göras några speciella metodologiska överväganden.

Till slut skall också artikeln innehålla en lista över *Referenser* som har åberopats i framställningen.

Bedömningsproceduren följer de internationella regler som gäller för vetenskapliga tidskrifter inom det samhällsvetenskapliga området. Bedömningarna sker av externa granskare som är experter inom sitt ämnesområde. Dessa vet inte vem som har skrivit artiklarna och författarna får inte heller reda på vem som gjort bedömningarna. Granskarna bedömer om de inskickade artiklarna kan antas för publicering direkt, om de kräver smärre revideringar av författarna, om de kräver större förändringar och en ny bedömning eller om de är oacceptabla för publicering.

Följande kriterier används i bedömningarna: vetenskaplig relevans, förtrogenhet med forskningen inom området, använd vetenskaplig metod, språklig och annan presentationsform, presentation av tabeller och figurer, längden på artikeln och dess originalitet. Dessutom lämnar bedömarna råd till redaktören. Varje artikel bedöms av minst två bedömare.

Alla tidskrifter som arbetar med ett peer reviews-system måste avstå från att publicera ett antal artiklar. Kritik mot en artikel skall inte ses som en nackdel, utan snarare som en fördel både för tidskrift, läsare och författare. Författarna har i många fall möjligheter att arbeta vidare med en artikel som inte kan antas och har möjligheter att förbättra den med hjälp av bedömarnas råd. Det är mer prestigefullt att publicera sig i tidskrifter som tillämpar ett strikt bedömningssystem vilket gör att de kommer att dra till sig artiklar av de mest framstående forskarna inom området, vilket i sin tur kommer läsekretsen till del.